

SIG SJÄLV TILL STRAFF ...

I DET UPPMÄRKSAMMADE deklara-
tionsmålet i TV, varmed Sveriges
Radio för ett par månader sedan
välvilligt understödde finansdepar-
tementets kamp mot falskdeklara-
tionen, förekom åtskilliga märkliga
inslag. Men fråga är ändå om inte
åklagarens motivering till sitt
straffyrkande utgjorde det mest
minnesvärda. Han yrkade nämligen
att de tilltalade skulle dömas »sig
själva till straff och androm till
varnagel».

Såvitt känt har inte några repre-
sentanter för vår tids förhärskande
kriminalpolitiska uppfattning —
nämligen att straffet framför allt
bör tjäna till brottslingens resocia-
lisering — framträtt med protester
mot denna åkallan av de vedergäll-
nings- och avskräckningsprinciper,
vars tillämpande ännu i förra år-
hundradet gjorde straffrättskip-
ningen till en så fasansfull före-
teelse.

Dessa principer kom att under
högmedeltiden prägla den euro-
peiska straffrätten. De bottnade
ytterst i den svaga samhällsmak-
ens desperata försök att slå ner en
allmänt utbredd grov brottslighet,
som hotade att bryta ner själva
grundvalarna för ett ordnat sam-
hällsliv. De ohyggliga metoder man

därvid tillgrep — utpekulerat
kvalfulla dödsstraff och tortyr —
följde sedan släkte för släkte likt
en sjukdom. Först upplysnings-
tidens rationalistiska kritik och
humanitära reaktion drev fram en
brytning med de medeltida prin-
ciperna. Men på vissa områden
levde de länge kvar, och att de
ännu kan åkallas gav alltså åklaga-
ren i TV-målet belägg för.

I själva verket tycks vi alla ha
godtagit att vi här i landet — lik-
som i andra länder, som också gör
anspråk på att vara civiliserade —
har fått två olika system för straff-
rättskipning. Det ena präglas av
syftet att återbörda brottslingen,
som man uppfattar som en olyck-
lig och missanpassad medmän-
niska, till ett laglydigt liv som god
medborgare. Det andra präglas av
syftet att tukta brottslingen, som
man uppfattar som en förhärdad
upprorsmakare mot lag och ord-
ning, och att skrämma honom och
andra från att begå vissa av sam-
hället bekämpade missgärningar.

Hur kan detta läge ha uppstått?
Det är inte svårt att förklara om
man ser efter vilka brottstyper, som
faller inom de båda systemen. De
klassiska vålds- och egendomsbrot-
ten, som man så länge mötte med

de medeltida metoderna, behandlas numera väsentligen efter individualpreventiva linjer. Orsaken härtill kan antagas vara att de moderna samhället fått tillräckliga ekonomiska resurser för att övergå från straff till vård. I den första hänförelsen över detta lyckliga förhållande har man så radikalt brutit med de gamla metoderna att den nutida straffrättskipningen i vårt land beträffande dessa brott synes ha en bristande allmänt brottsförebyggande effekt. Samhällets ogillande av brottet skymms undan av vårdåtgärderna.

De brott, som framför allt bekämpas med de medeltida metoderna är falskdeklaration och rattfylleri. Orsaken härtill är inte heller svår att se.

Falskdeklarationen är ett politiskt brott. Gentemot dylika brott har i alla tider de, som kunnat utnyttja den statliga maktapparaten för sina politiska syften, använt straffrättskipningen som vapen. Falskdeklarationen är ett politiskt brott genom att det riktar sig mot den socialistiska regimens nivelleringspolitik. Blev brottet allmänt skulle progressivskattesystemet inte kunna fylla sin inkomstutjämnande funktion. Därför måste brottet hållas nere, och därför tillgriper regimen och den för ändamålet skapade funktionärskåren metoder, som ur idéhistorisk synpunkt ter sig ovärdiga ett kultursamhälle, och försöker utbreda dessa metoders verkningar genom att bryta

ner hävdvunna rättssäkerhetsgarantier i straffprocessen.

Här skall ingalunda påstås att eftersom den socialistiska regimen handlar omoraliskt i den meningen att man sviker de rättsstatsideal, som så gärna i andra sammanhang åberopas, det skulle vara moraliskt berättigat att falskdeklarera. Det tillhör samhällslivets grundregler att lyda given lag, som tillkommit i författningsenlig ordning. Anser man denna lag omoralisk och orättvis skall den bekämpas i den politiska debatten och avskaffas genom ett politiskt regimskifte. Men att bryta mot den innebär att svika samhällssolidariteten — att bereda väg för våldets herravälde.

Ett annat brott, som bekämpas med avskräckningsmetoden är som sagt rattfylleriet. Här har vi alla medansvar — i hjälplöshet inför de problem, som den våldsamt ökade biltätheten skapat, har vi inte sett någon annan råd än att falla tillbaka på den gamla metoden att skrämman människor från att begå vissa handlingar. Vi tröstar oss med att så måste ske för att trygga människornas säkerhet till liv och lem i det moderna samhället (fast vi finner inte detta lika nödvändigt när det gäller skyddet mot våldsbrotten).

Men vad begär vi egentligen av våra åklagare? I det ena fallet skall de vid sina straffyrkanden avväga om de allmänpreventiva skälen är så starka för t. ex. ett hårt frihetsstraff att dessa skäl måste överväga

vård- och resocialiserings-synpunkterna på den missanpassade individ, som det gäller att rädda. I det andra skall de nedkalla samhällets hämnd och avskräckning över en förhårdad ogärningsman.

Och vad begär vi egentligen av våra domare? Samma anpassningsförmåga till två skilda system! Kan det antagas att våra åklagare och domare har en tillräckligt schizoid läggning för att kunna utföra dylika förvandlingskonster? Vi kanske riskerar att på längre sikt varken få effektiv resocialisering i det ena fallet eller effektiv avskräckning i det andra. Det beror bl. a. på om vi fortsätter att i större utsträckning använda avskräckningsmetoderna. Straffskärpning sker nu för falskdeklarationsbrotten genom ny lagstiftning. I rattfylleriets spår uppträder flygfylleriet, och frestelserna att tillgripa avskräckningsmetoder vid etablerandet av olika typer av statliga regleringar och dirigeringar — faran för dylika är inte förbi — är mycket stora. Vill vi vända tillbaka till ett humanitärt ideal, där man avsvär sig de medeltida principerna för straffrättskipningen, finns det tydligen bara en väg. Att ompröva metoderna att bekämpa falskdeklarationen och rattfylleriet. Vad falskdeklarationen beträffar vore det onekligen enklast att bekämpa den genom att undanröja incitamentet — nämligen den starka progressiviteten i den direkta beskattningen. En proportionell beskattning tämligen högt

upp på inkomstskalan borde med nuvarande inkomstutjämning genom den fackliga lönepolitikens framgångar inte vara »politiskt omöjlig» att genomföra. Eller man kan förskjuta skatteuttaget till indirekta beskattningsformer. Båda metoderna kan för övrigt kombineras. Men vill de makthavande icke detta, borde de i anständighetens namn åtminstone avstå från en på barbariska straffprinciper byggd skräckpropaganda och försöka finna metoder att förklara för människorna varför det blir ödesdigert för samhället om medborgarna mera allmänt bryter mot givna lagar.

Vad rattfylleriet beträffar tycks avskräckningsmetoderna nätt och jämnt räcka till för att hålla brottets frekvens inom sådana gränser att det icke utgör en mera allmän samhällsfara. Men vartill tjänar egentligen ett fängelsestraff utan minsta försök till uppfostran och — av humanitära skäl — utan publicitet? Tillämpas resocialiseringsprincipen på brottet står det ändå klart att vederbörande i fortsättningen bör få välja: han har visat sig icke kunna både bruka sprit och bära det förtroende, som innehavet av körkort representerar — alltså bör han få avstå från spriten eller från körkortet. Med andra ord — rattfylleristen bör få tillbaka sitt körkort, om han utfäster sig att i fortsättningen bli helnykterist, men inte förr. Vill han fortsätta att dricka sprit, vilket inte bör förme-

nas honom förrän det visar sig att han är alkoholist, får han avstå från att köra bil. En kontroll över dömda rattfyllerister, som mot nykterhetslöfte återfått körkort, bör kunna anordnas genom nykterhetsnämndernas försorg. Kombinerad villkorlig körkortsindragning med ett dagsbotsstraff har man humaniserat de nuvarande avskräckningsmetoderna vid rattfylleri till

en straffkombination med en allmänpreventiv effekt samtidigt som man resocialiserar vederbörande i den meningen att han åtminstone inte längre blir farlig i trafiken.

Om åtgärder av här föreslagen art tillgreps skulle man kunna hoppas att i fortsättningen slippa höra en åklagare åberopa satsen »sig själv till straff och androm till varnagel». Det går troll i ord!